

Visser volbrengt een grootse filosofische onderneming in slechts 89 bladzijden

boekrecensie Filosofie

Gerard Visser: **Oorsprong & vrijheid**. Sijbbolet, 95 blz. € 15,95. ★★★★★

De schrijver

Gerard Visser schreef een reeks diepzinnige, gecomprimeerde filosofische studies, waarin hij zich (net als Heidegger) afvraagt waarin de ratio gegrondvest is. En waarin hij kritiek heeft op een 'eenzijdig geworden rationaliteit'. Als remedie onderzoekt hij begrippen als 'belevens' en 'gelatenheid'. Hij laat zich daarbij niet alleen inspireren door filosofen, maar ook door kunstenaars, onder wie Claude Monet. Een gedicht van Wislawa Szymborska werd uitgangspunt van zijn filosofisch essay over de ziel, 'Niets cadeau' (2009). Zijn nieuwste boek begon als afscheidsrede voor de Leidse universiteit, waar hij dertig jaar lang les gaf in cultuurfilosofie.

Thematiek

De titel zegt het al: over vrijheid. En over determinisme. Visser sluit zich aan bij de Duitse filosoof Schelling, die in 1809 schreef dat de ware filosoof één ding te doen staat: 'Het raadsel te begrijpen dat ware vrijheid harmonieert met een heilige noodzaak'. Want zijn vrijheid en noodzaak wel tegenstellingen? Niet in het ontroerende verhaal over Alberto Giacometti, waarmee Visser opent. Als veertienjarige jongen zou de latere beeldhouwer zijn laatste geld hebben uitgegeven aan een boek over beeldhouwer Rodin. Als je vrijheid alleen ziet als actief wilsbesluit, betoogt Visser, dan mis je de betekenis van dat verhaal. Giacometti's besluit maakte hem namelijk niet vrij van invloeden, maar bevestigde juist een verbintenis, namelijk met wie hij werkelijk was of zou worden. Zijn daad van vrijheid (ik koop dat veel te dure boek) harmonieert dus met een heilige noodzaak (ik móet dat boek hebben). Het besluit is vrij en niet vrij tegelijk. Volgens Visser is vrijheid dan ook eerder 'een vastberaden openstaan voor een situatie'. Een wezen is vrij als hij in zijn element is.

Hoe gaat hij te werk?

Ondanks zijn vaak actuele voorbeelden en zijn polemiek met andersdenkenden zoals Herman Philipse, fundeert Visser zijn filosofisch essay diep in de traditie. Hij treedt in discussie met Aristoteles, die hij wil redden van latere interpretatoren, hij gaat in op Kant, Schelling, Kierkegaard, Hegel en natuurlijk op Heidegger, een bron van inspiratie die hij toch niet kritiekloos omarmt. Hij blijft daarbij zijn doel voor ogen houden: het begrip vrijheid te herdefiniëren. Een grootse onderneming, des te ongelooflijker dat hij daarin slaagt in 89 bladzijden.

den. Saai wordt het nooit, wel moeilijk.

Mooiste zin

Citeren is een onderschatte kunst en de prachtigste zinnen in dit boek komen vaak van anderen, onder wie Leszek Kolakowski, Jean Genet, en Franz Kafka. Zelf schrijft Visser misschien het mooiste over de jonge Giacometti: "(...) zodat hij besluit te voet verder te gaan in het nachtelijke duister over de verlaten en besneeuwde weg, een zak vol kleding en het boek op zijn rug".

Lelijkste zin

Lelijke zinnen staan er niet in, daarvoor schrijft Visser te precies. Abstracte zinnen wel, zoals deze: "Het existentiële primaat van de mogelijkheid boven de werkelijkheid manifesteert zich in filosofie en wetenschap in het logisch primaat van de vraag boven de uitspraak." Maar wie goed heeft opgelet, begrijpt wat hij bedoelt.

Reden om het boek te lezen

Iedereen die écht geïnteresseerd is in het debat over de vrije wil en misschien überhaupt in de diepste filosofische vragen zou voor dit boek op een halletje naar de winkel moeten. 'Oorsprong en vrijheid' snijdt met grote volharding een fundamentele en blijvend actuele vraag aan. En geeft daarop ook nog een diepzinnig antwoord. Hoewel Visser diep ingaat op de traditie, neemt hij actuele vragen (bijvoorbeeld over de omgang met dieren) minstens zo serieus – zo wijst hij erop 'hoe subtiel Thomas van Aquino nog over het dier dacht'.

Reden om het niet te lezen

Als u geen zin hebt om een serieuze filosofische exercitie, kunt u er beter niet aan beginnen. Visser maakt het zichzelf niet makkelijk en u moet hem in zijn wijsgerige titanklus maar willen volgen.

LEONIE BREEBAART

Trouw tipt filosofie

1. Oorsprong & vrijheid

★★★★★
Gerard Visser

2. Profanaties

★★★★★
Giorgio Agamben

3. Event. Filosofie van de gebeurtenis

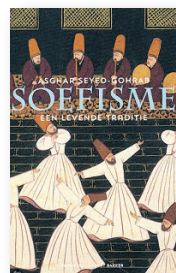
★★★★★
Slavoj Žižek

4. Mijn ego en ik

★★★★★
Sabine Wassenberg

5. De ziel van de marionet

★★★★★
John Gray

Lenoir bewijst weer eens dat kennis, rede en geloof elkaar niet hoeven uit te sluiten

boekrecensie Religie

Frédéric Lenoir: **God. Voor zoekers, twijfelaars, gelovigen en atheïsten**. Ten Have, 224 pag. € 15,-. ★★★★★

De schrijver

Fransman Frédéric Lenoir (1962) is filosoof en godsdienstwetenschapper. Hij werd op zijn dertiende al gegrepen door Plato, promoveerde op het boeddhisme in het Westen, en doceert sinds 1991 aan de prestigieuze *École des hautes études en sciences sociales*. Andere in het Nederlands vertaalde titels van deze fotogenieke succesauteur zijn 'De Da Vinci Code gekraakt' (2005), 'De filosofie van Christus' (2008) en 'De wereldziel', een roman uit 2013. Verder maakt hij voor *Radio France Culture* wekelijks het programma 'Les racines du ciel' (De wortels van de hemel) en schrijft hij scenario's voor theater en stripverhalen.

Thematiek

'God' is een overzicht van de godsbeelden die de mensheid de afgelopen tienduizend jaar heeft gehad. Van hoe het geloof in een hierna maals in de prehistorie begonnen moet zijn en hoe de sjamanistische natuurgodsdiensten plaatsmaakten voor het meergodendom. Waaruit vervolgens, via de Egyptische farao Achnaton en het Perzische zoroastrisme, het joodse, christelijke en islamitische monotheïsme voortkwam. Ook de mystieke tradities komen aan bod, evenals het oosterse concept van het onpersoonlijk 'Absolute' in hindoeïsme, boeddhisme en jaïnisme, en bij Confucius. Daarnaast belicht Lenoir de geschiedenis van het atheïsme en de lastige relatie tussen filosofie en religie. Plato en Spinoza, Leibniz, Nietzsche, Marx, Hawking en Dawkins; ze komen allemaal langs. Verder gaat 'God' in op de onverdraagzame en gewelddadige kanten van religieus fanatisme, wat voert tot een op Jezus geïnspireerd pleidooi voor een scheiding tussen wereldlijke, politieke macht en het Koninkrijk Gods.

Opvallendste stelling

Als God in het Westen nog toekomst heeft, dan ligt die volgens vrouwvriendelijke Frédéric buiten het instituut kerk, omdat een mannelijke God-in-de-hemel de moderne individuele mens niet meer kan bekoren. De hedendaagse godzoeker wil God innerlijk ervaren; kijk maar naar het succes van de charismatische vernieuwingsbewegingen. Deze stelling klopt met Lenoirs religieuze autobiografie, die is bepaald door een jeugd op het mooie Franse platteland, een foto van de Indiase mystica Ma Ananda Moyi, Tibetaanse lama's en een mystieke ervaring bij het evangelie van Johannes.

Mooiste zin

'Zolang het menselijk bestaan een raadsel is, zolang de ervaring van liefde en schoonheid ons in contact brengt met het heilige, zolang de dood ons bezighoudt, is de kans groot dat God, welke naam men Hem ook geeft, voor velen een geloofwaardig antwoord, een wenselijk absoluut principe of een transformaterende kracht blijft.'

Reden om dit boek niet te lezen

'God' legt het in diepgang (en omvang) af tegen Karen Armstrongs ook zeer toegankelijke standaardwerken 'Een geschiedenis van God' (2003) en 'De kwestie God' (2009). Lenoirs 'God' heeft de toon van een gesprek (de oerversie ervan was een interview) waarin allesweter Lenoir heel wat progressieve vanzelfsprekendheden uit zijn mouw schudt. Maar hoezo is 'bescherming' een typisch vrouwelijke eigenschap? 'Avatar' een diepzinnige film? En hoewel achteraf praten altijd makkelijk is: het optimisme over de Arabische lente klinkt in dit vier jaar oude boek inmiddels naief.

Reden om dit boek wel te lezen

'God' is een prettig leesbaar boek van een intelligent en sensibel schrijver. Hij kan leunen zowel op een grote bibliotheek als op levenservaring, zoals blijkt uit de persoonlijke epiloog. Die is meteen het sterkste hoofdstuk van het boek en had zelfs beter en eerlijker een proloog mogen zijn. Plezant is ook zijn Franse accent, met zijn verwijzingen naar natuurlijk Voltaire en Diderot en hun iets minder bekende Franse collega-filosofen als Marcel Maus, Simone Weil en Marcel Gauchet. Zonder dat dit overigens ten koste gaat van zijn respect voor denkers uit Duitsland en andere buitenlanden, onder wie Etty Hillesum. Spannend is verder de manier waarop Lenoir filosofie, boeddhisme en christendom weet te combineren tot voor hem zingevend geheel. 'God' bewijst maar weer eens dat kennis, rede en geloof elkaar niet hoeven uit te sluiten.

MARIJKE LAURENSE

Trouw tipt religie

1. Van totem tot verzezen Heer

★★★★★
Johan Leman

2. God. Voor zoekers, twijfelaars, gelovigen en atheïsten

★★★★★
Frédéric Lenoir

3. Soefisme. Een levende traditie

★★★★★
Asghar Seyed-Gohrab

4. Mijn moeder, paus Franciscus en andere verrassingen

★★★★★
Paul van Geest

5. De Westermoskee

★★★★★
Kemal Rijken